

Uutta tietoa pakolaisuudesta ja muukalaisuudesta

Raii Gothóni ja Ulla Siirto (toim.): *Pakolaisuudesta kotiin*. Gaudeamus 2016.

Minna Säävälä: *Muukalainen tuli kylään. Ihmisen matkassa halki aikojen, paikkojen ja tunteiden*. Väestöliiton Väestötutkimuslaitoksen julkaisuja D 61/2016.

Vuoden 2015 syksyllä Suomeen suuntautunut turvapaikanhaku on ainakin toistaiseksi näkynyt varsin vaisusti suomalaisessa alan tutkimuskirjallisuudessa. Ehkäpä alan tutkijat vielä keräävät aineistojaan ja teroittavat kyniään. Raii Gothóni ja Ulla Siirto ovat käärineet hi-

hansa ja keränneet kattavan joukon alan suomalaisia tutkijoita ja käytännön toimijoita kirjoittamaan turvapaikkahaun koko kaaresta. Kirja kattaakin pakolaisuuden globaalin yleiskartoituksen, alan keskeisen lainsäädännön sekä pakolaispolitiikkamme käytännön toteutuksen. Kaikkiaan teos sisältää 10 artikkelia täydennettynä toimittajien yhteenvedolla. Yleisvaikutelma kirjasta on tuoreus ja käytännönläheisyys, tekijät ovat ajan hermolla. Nostan esille muutaman artikkelin, joilla katson olevan kokonaisuuden kannalta selkeästi uutuusarvoa. Ainakin minulle ne tarjosivat uutta tietoa pakolaisuuden monimutkaisesta kokonaisuudesta.

Jari Hietarinta keskittyy artikkelissaan pakolaisleirien lähiympäristöihin vaikutuksiin. Aikaisemmin on ollut hyvinkin tiedossa, että suurilla pakolaisleireillä on merkittäviä vaikutuksia alueen luonnonympäristöön. Tämä on ymmärrettävää, sillä jopa satojentuhansien henkilöiden leirit sijaitsevat usein ekologisesti herkillä alueilla. Hietarinta tuo selkeästi esiin myös leirien sosiaaliset ja taloudelliset vaikutukset. Minulle oli suuri yllätys, että leirit vetävät puoleensa suurina taloudellisina toimijoina myös lähialueen kantaväestöä. Esimerkiksi Luoteis-Keniassa sijaitsevasta 70 000 asukkaan Kakuman pakolaisleiristä on tullut oman alueensa hyvinvoinnin keskus. Usein elämänlaatu leireissä on avustustoiminnasta johtuen parempi kuin paikallisyhteisöissä, mikä voi osaltaan aiheuttaa sosiaalisia jännitteitä. Leirien ansiosta terveydenhuoltokin kohenee. Keniassa on todettu myös, että malaria vähenee leirien tulon myötä. Talous viiriä alueilla esimerkiksi siksi, että YK:n suosituksesta suositaan poltopuun ostamista mieluummin paikallisilta toimijoilta kuin hakemalla sitä omatoimisesti lähialueilta. Yhteenvedonomaaisesti Hietarinnan artikkelissa esitetään asiantuntijoiden mielipiteisiin vedoten leirien pienentämistä ja niiden integroimista paremmin ympäröivän yh-

teiskunnan taloudelliseen ja sosiaaliseen rakenteeseen.

Pakolaisuuteen liittyy monenlaisia terveydellisiä elementtejä, lähtö voi liittyä sotaan, kidutuksiin ja lähiomaisten menetyksiin. Pakolaisten henkiset ja sosiaaliset terveysriskit ovat siis suuret. Myös uudessa kotimaassa on stressitekijöitä aivan riittämiin, koska on opittava uusi kieli, sopeuduttava uuteen kulttuuriin sekä kestävä syrjintää ja rasismia. Helpotusta ei tuota sekään, että pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden työllistyminen on sangen hidas prosessi ainakin Suomessa. Pekka Tuomola tarkastelee pakolaisten terveysriskejä todella monipuolisesti. Onneksi tulijoiden terveyden yleisilasta on jo olemassa hyvin perustietoa, kiitos esimerkiksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Maamu-hankkeen sekä Työterveyslaitoksen, THL:n ja Tilastokeskuksen ulkoimaista syntyperää olevien työtä ja hyvinvointia selventävän projektin. Tuomola syventää tarkastelua myös kulttuurisen identiteetin suuntaan sillä tieto identiteetistä on tärkeä pyrittäessä ymmärtämään, kuka asiakas on, ja millainen käsitys hänellä on itsestään ja suhteestaan hoitoonsa, sairauteensa ja vaivoihinsa. Tuomola tarttuu myös kipeän ajankohtaisiin teemoihin eli kidutustraumoihin ja niiden hoitoon, traumaatioituneisiin lapsiin ja nuoriin, sekä lopuksi paperittomien siirtolaisten hoitoon.

Suomalaisen yhteiskunnan ankeassa ja jopa ksenofobisessa ilmapiirissä annan arvoa Tuomolan ajankohtaisille näkemyksille paperittomien tulevaisuudesta. Mikäli maamme jatkaa kylmää turvapaikkalinjaansa, on selvää, että paperittomien määrät lisääntyvät. Tuomola esittää kysymyksiä, joihin itsekin kuulisin mielelläni viranomaisten vastaukset. Synnytykset hoidetaan, mutta ei synnytyksen jälkihoitoa, paperittomat eivät pääse myöskään äitiys- tai lastenneuvolaan. Tuomolaa huolestuttaa myös se, miten priorisoidaan esimerkiksi diabetesta sairastavan hoidontarve. Vaikka kyseessä ei

ole akuutti sairaus, se johtaa hoi-
tamattomana usein kuolemaan.

Kun turvapaikanhakija saa
myönteisen päätöksen, sitä seu-
raa varsin pikaisesti sijoittuminen
kuntaan. Kansalaisille – ja luen it-
senikin tähän ryhmään – on jää-
nyt epäselväksi kuntiin sijoittami-
sen perusprosessi: mitä kunnan
tekemä myönteinen vastaanotto-
päätös tarkoittaa käytännössä?
Saana Hansenin ja Hanna Hol-
min artikkeli ”Kun kuntaan tulee
pakolaisia” avaa aiheeseen liitty-
viä aivosolmuja. Artikkeleista pais-
taa selkeästi läpi kenttätöyön mu-
kanaan tuoma kokemus. Tekijät
painottavat kuntaan sijoittamis-
ta edeltävää työtä. He kuulutta-
vat avoimuutta ja aktiivisuutta tie-
dottamiseen kaikilla hallinnon
tasoilla. Pakolaisten sijoittuminen
kuntiin merkitsee myös kotoutta-
mistyön varsinaista aloittamista.
Tekijät kantavat aiheellisesti huol-
ta siitä, onko kunnissa riittävä-
sti koulutettua henkilökuntaa uusia
asiakkaita varten. Tulijat tarvitse-
vat sosiaali- ja terveyspalvelujen
lisäksi myös koulutukseen ja työllis-
syyteen liittyviä toimia.

Kaikkea ei tietystikään voida to-
teuttaa viranomaistoimina. Siksi
onkin tärkeää, että erilaisia toimijoi-
ta ”herätellään” kunnissa riittävän
aikaisin ja tehokkaasti. Varsinkin
pienillä paikkakunnilla vapaaeh-
toisten toimijoiden, järjestöjen ja
naapurustojen merkitys kotoutu-
miselle on suuri. Kirjoittajat halua-
vat artikkelillaan ravistella lukijaa
perinpohjaisesti. He haluavat ky-
seenalaistaa yleisen taipumuksen
ajatella pakolaisia yhtenäisenä, ra-
jattuna ryhmänä. Tekijät kehottavat
kohtaamaan uudet tulijat rohkeasti
yksilöllisinä ja yhdenvertaisina toi-
mijoina sekä luomaan yhdessä toi-
mintaympäristöä, joka tarjoaa hyviä
kuulumisia ja kiinnittymisen paikko-
ja suomalaiseen yhteiskuntaan.

Kirjasta on turha tuoda esille
heikkouksia tai asiavirheitä, toki
niitäkin on muutama. Annan kai-
kille kirjoittajille tasapuolisesti ki-
itoksen heidän erinomaisesta pa-
noksestaan. Toimittajat Gothóni ja
Siirto ovat tehneet työn erinomai-

sesti, artikkelit ovat omia temaat-
tisia kokonaisuuksiaan, teksteistä
paistaa tuoreus ja jopa innostus.
Syksyllä 2015 tulleet turvapaikan-
hakijat saavat kirjassa sekä ryh-
mänä että yksilöinä ihmisarvoisen
kohtelun.

Suosittelen kirjan lukemista
tarkkaan erityisesti maahanmuut-
tokesymysten parissa painiskele-
ville viranomaisille ja poliitikoille.
Toki teos sopii erityisen hyvin myös
korkeakouluopiskelijoille, käytän-
nön maahanmuuttotyössä toimivil-
le sekä yleensäkin turvapaikkaky-
symyksistä kiinnostuneille.

Evoluutiotutkijoiden näkökulmia

Muukalaista pelätään, mutta hän
myös kiehtoo. Minna Säävälä ky-
syy kirjassaan *Muukalainen tuli
kylään*, miksi vieras herättää niin
monenlaisia ja vahvoja tunteita.
Säävälä tarkastelee muukalaisuut-
ta ja vieraan kohtaamiseen liittyviä
tunnekokemuksia. Kieli, käsitteet
ja puheen tavat ovat hänen mu-
kaansa luonnollisesti keskiössä jän-
sennellessä erilaisuutta.

Säävälä ei vain esitä kysy-
myksiä, hän antaa niihin myös
vastauksia. Kirjoittajalla on havain-
toaineistona ainakin yksi tapaus
– oma itsensä. Säävälä on viettä-
nyt ulkomailla pitkiä aikoja tutki-
mustyönsä ja opiskelunsa viemä-
nä. Reissuilla ovat tulleet tutuiksi
muun muassa Intia ja Hollan-
ti sekä moni muu maa siltä välil-
tä. Jossain kohdin tekijä vähätel-
lee aivan turhaan omaa osuuttaan.
Taitavana ja kokeneena tutkija-
na hän tuo esiin omakohtaisia esi-
merkkeitä ilmiöistä, joiden tutkimi-
seen jollain toisella voisi mennä
pidempikin aika. Esitän seuraavas-
sa hänen kokemuksensa Intiasta:

”[Intiassa] jouduin kasvatusten arkisten
ja julmien alistamisen tapojen kanssa, joi-
ta alimpien kastien ihmiset joutuvat sietä-
mään. Saastuttavina pidettyjä tapoja nou-
dattavat länsimaalaiset ovat yhtä kaikki
myös alempiarvoisia yläkastisen hindun
silmissä, joskin valkonaamoja voidaan
arvostaa varallisuuden, vallan tai koulu-
tuksen vuoksi. Erään intialaisen ystäväni
äiti puhui kerran tyttärelleen muistamat-

ta, että osaan heidän kieltään telugua. Hän
käytti minusta samaa persoonapronomi-
nia, jolla viitataan eläimiin. Palvelijoi-
staikin puhutaan arvostavammin, kastittomia
lukuun ottamatta” (emt., 38).

Säävälä tuo kirjassaan painok-
kaasti esille evoluutioon liittyvän
näkökulman. Tekijän mielestä jat-
kuva kädenvääntöä käydään sii-
tä, kuinka määrävää ihmisen
käyttäytymisessä on oppiminen,
ja missä määrin perimä pystyy sa-
maan aikaan ohjaamaan käyttäy-
tymistä, tunteita tai sairauksia.
Tekijä kysy retorisesti, onko vie-
rastaminen evoluution tulosta?
Menemättä lukuisiin kirjassa tar-
jottuihin esimerkkeihin sen yksi-
tyiskohtaisemmin, vastaus lienee
varovaisen myöntävä. Elämme
edelleen erilaisissa kollektiiveissa
ja heimo-yhteisöissä, joiden käyt-
tämismäännöt ja -käytännöt
kumpuavat sivilisaatiomme alku-
metreiltä.

Mielestäni kirjan keskiös-
sä ovat luvut neljä (”Oman ryh-
män paremmuuden jäljillä”) ja viisi
(”Kuulumisen muovautuvuudes-
ta”). Erityisesti luvussa neljä poh-
dittu sukukiintymyksen merkitys
on tuotu pätevästi esille. Kirjoit-
taja viittaa antropologeihin Dan
Sperberiin ja Maurice Blockiin,
jotka ovat tutkineet sukulaisuut-
ta evoluutiivisesta näkökulmasta.
Heidän mukaansa ihmisten tapa
suosia sukulaisiaan ei ole varsi-
naisesti geeneihin koodattu väis-
tämätön toimintamalli, mutta se on
taipumus. Tässäpä selitystä poh-
jalaisten tavalle tehdä tuttavuutta
keskenään. Pohjalaisten tavates-
sa ensimmäiseksi kysytään, miltä
kylältä ollaan ja seuraavaksi ruo-
ditaan mahdolliset sukuyhteyk-
sät. Vasta tämän alkulämmittelyn
jälkeen päästään painiin ja pesä-
palloon.

Säävälä toteaa kirjansa lo-
pussa, että hän on tuonut teok-
sessaan vieraan kohtaamista
koskevaan keskusteluun evoluu-
tiotutkijoiden näkökulmia yleista-
juistetussa muodossa. Tämä he-
rättää hänen mukaansa monissa
yhteiskuntatieteilijöissä ja huma-

nisteissa vastustusta, jopa inhon tunteita tai vihaa. Säävälän mukaan onkin puhuttu jopa ”biofobiasta”. Tämä toteamus lienee ainoa kohta, jossa panen lujasti hanttiin. Itse asiassa – ja juuri yhteiskuntatieteilijänä – koin innostusta kirjaa lukiessani.

Mielestäni nykyisin tuotetaan aivan riittävästi kuivahkoa sitaattikirjallisuutta monikulttuurisuudesta, kohtaamisesta, suvaitsevaisuudesta, transnationaalisuudesta ja ties mistä. Sen sijaan Säävälä on mielestäni tuottanut raikasta tieteellistä tekstiä höystettynä oma-kohtaisilla kokemuksilla uutta etsivälle lukijalle. Teos on erityisen sopiva paitsi alan tutkijoille, myös opiskelijoille alan syventäviin opintoihin. Toki maahanmuuttokriittisilläkin on mahdollisuus Säävälän julkaisun kautta saada lisätietoa oman käytöksensä syistä ja seurauksista. Tätä kutsutaan itse-reflektioksi. Siihenkin kirja on mainio työväline.

ISMO SÖDERLING

Kirjoittaja on väestöpolitiikan dosentti ja tietokirjailija.